

Exposició

LES PRESONS DE FRANCO

Del 27 de novembre del 2003 - 12 d'abril del 2004

J.MANAUT.
Personatge apesarat, 1943
Universitat de València

Presentació

Amb aquest dossier, iniciem la sèrie de dossiers educatius que, al servei de la comunitat educativa, acompanyaran les grans exposicions que presenta de manera periòdica el Museu d'Història de Catalunya. L'objectiu dels dossiers educatius és donar informació dels continguts de les exposicions i de les seves activitats educatives per tal de facilitar als docents la preparació de la visita al museu.

Les presons de Franco constitueix el primer intent d'explicar, en una exposició, allò que va ser una de les més crues mostres de la voluntat repressiva de la dictadura instaurada a l'Estat espanyol a partir de 1939. La presó, sovint precedida de la tortura, va ser el principal instrument -deixant de banda els afusellaments criminals de tants milers de republicans- de què va valdre's el franquisme per castigar els dissidents polítics i aquells que s'havien compromès en la defensa de les llibertats democràtiques i, en el cas català, de l'autonomia de Catalunya. L'exposició del Museu d'Història de Catalunya explica, en primer lloc, les conseqüències que va tenir la victòria de Franco: l'obertura de nombroses institucions penitenciàries i l'empresonament de milers d'homes i dones. En segon lloc, mostra quins varen ser els camins que conduïen a la presó i tota la misèria humana a què va donar lloc la política repressiva, com les covardes delecions que varen patir tants republicans. La tortura va anar íntimament associada a la política repressiva de la dictadura. També en parla l'exposició. La part central de la mostra explica el complex i sòrdid univers penitenciari, tant dels homes com de les dones. La presó tenia una prolongació extramurs dels centres penitenciaris, i afectava la vida dels familiars dels empresonats. Alhora creava també moviments de solidaritat, tant a l'interior com a l'exterior. L'exposició explica així mateix aquestes qüestions. El llarg malson no va acabar fins l'aprovació de la llei d'amnistia de 1977, dos anys després de la mort de Franco. És també el punt final de l'exposició *Les presons de Franco*.

Com no podia ser d'altra manera, l'exposició del Museu d'Història de Catalunya constitueix un homenatge a aquelles persones que, en defensa de la llibertat i dels drets de Catalunya, varen patir, sovint fins a la mort, la dura repressió d'un règim que volia anorrear-los, com a ciutadans i com a membres d'una col·lectivitat nacional. És a tots ells i a totes elles que els que hem treballat en la preparació de l'exposició *Les presons de Franco* dediquem el nostre esforç, destinat també a salvar la seva memòria de l'oblit a què han estat sotmesos durant tants anys.

Jaume Sobrequés i Callicó

Director del Museu d'Història de Catalunya

SECCIÓ A. LES PRESONS DE FRANCO

En acabar la guerra civil, a l'entorn de 300.000 persones -homes, dones i els seus fills- omplien les presons espanyoles.

A finals de 1945, la xifra d'empresonats s'havia reduït a 15.000 a causa dels afusellaments, de les morts provocades per la insalubritat, de la fam i la misèria de les presons. Però, sobretot, a causa dels indults decretats pel Caudillo. Uns indults que ni tenien vocació humanitària ni pretenien la conciliació, sinó la reducció d'una població penitenciària que l'Estat no podia mantenir econòmicament, i que mostrava la realitat repressiva i venjativa de la dictadura a les potències que havien derrotat el feixisme en la guerra mundial.

Les presons de Franco van tenir una finalitat: doblegar i transformar la vida dels dissidents capturats, desposseint-los de tot i negant la seva condició de presos polítics, especialment a les dones.

SECCIÓ B. ELS CAMINS A LA PRESÓ

Els camins que conduïen a la presó eren la derrota en la guerra i la desafecció envers el règim en qualsevol de les seves formes: des de la crítica al caràcter feixista del règim i les actituds resistencials fins a l'acció de la guerrilla i la configuració d'alternatives polítiques a la dictadura. Lentament, va assolir la dimensió de protestes col·lectives contra la misèria, la injustícia i la repressió i, des dels anys 60, la lluita per unes millors condicions de treball i de vida va associar-se a la reivindicació de les llibertats polítiques, l'amnistia i l'estatut d'autonomia, amb la qual cosa s'anava bastint un ampli moviment antifranquista.

Presoners de guerra i de postguerra

Entrar a la presó abans o després de la Victòria definí dues categories de presos que foren anomenats, segons el vocabulari penitenciari, anteriors i posteriors. Els "anteriors" van formar una multitud heterogènia de soldats i oficials de l'exèrcit republicà, militants i càrrecs polítics, funcionaris, persones denunciades etc. que havien de ser escarmentats. Sovint passaren per camps de concentració. Els "posteriors" van ser els milers de detinguts per la seva activitat resistencial i antifranquista, als quals calia doblegar, dissuadir i destrossar com a individus, i impedir que poguessin organitzar-se col·lectivament.

Informes i delacions

El nou règim va promoure la participació activa de la població en la caça del *rojo separatista*. Als informes constants que les autoritats polítiques i judicials requerien a la guàrdia civil, a la policia, a la Falange, als alcaldes, als capellans de poble etc., s'hi afegí la recompensa a la denúncia privada, presa en consideració sense necessitat de proves. D'aquesta forma, el franquisme possibilità un "passar comptes" que encobria la revenja personal, alimentava l'odi i esperonava la por. Por necessària per a l'estabilitat de la dictadura.

Consells de guerra

La celebració de consells de guerra fou la realitat permanent i predominant de la justícia franquista, que permeté la condemna d'"anteriors" i "posteriors" pel delictes de *rebelión militar*. La jurisdicció militar l'aplicà de forma indiscriminada i sense cap escrúpol jurídic: amb caràcter retroactiu als qui havien participat en els fets d'octubre de 1934 i en la construcció de la República; als que, des del 18 de juliol de 1936, es mantingueren al costat del règim legal (i que fins a l'1 d'abril de 1969 encara podien ser condemnats per això), i als

que participaren en les activitats contra el *Nuevo Estado* després de la Victòria. Milers de tribunals militars van penalitzar aquestes actituds polítiques, amb llargues condemnes i també amb la pena de mort, que havia de ratificar Franco.

Van ser veritables farses jurídiques de caràcter ideològic, a les quals la indefensió dels acusats atorgà el caràcter de tragèdia macabra.

Les altres jurisdiccions especials

Per complementar l'acció dels tribunals militars van crear-se noves jurisdiccions especials i es configurà un permanent règim d'excepció de caràcter antidemocràtic, i es bastí una realitat totalitària amb l'objectiu de condemnar sense traves de cap mena. Per tal que ningú pogués escapar de l'acció repressiva de la dictadura es posaren en funcionament diversos tribunals -a més dels militars-. Així, els tribunals de *Responsabilidades Políticas* multaven econòmicament els condemnats i també els executats, i els que havien tingut una actitud de tebiesa respecte del *Nuevo Estado*. Mentrestant, els jutjats de repressió de la *masoneria y el comunismo*, de *bandidaje y terrorismo* o el jutjat especial del coronel Eymar permetien reforçar la penalització dels detinguts. I, des del 1963, el Tribunal d'Ordre Públic substituïa, intermitentment, els tribunals militars.

Presos del penal de Ocaña formats al pati.
2 de juliol del 1952. (Foto Jaime Pato - Agencia EFE)

SECCIÓ C. LA TORTURA

La tortura fou una institució indissociable de la dictadura ja que fou practicada sense límits legals per càrrecs i funcionaris de l'Estat, bàsicament dels ministeris de Governació (Direcció General de Seguretat, Brigada Políticocial, Guàrdia Civil...), de Justícia (sistema penitenciari...) i de l'exèrcit. També fou utilitzada per falangistes i d'altres grups violents ben vinculats a l'aparell d'Estat. Pretenia humiliar i agreujar el patiment dels derrotats; i aconseguir informació per tal de desarticular l'oposició, destrossar psíquicament els dissidents per mitjà del dolor, de la incertesa, de l'acció sobre familiars, etc. i estendre la por sobre la població.

Formes i mètodes de tortura

Sobre els "anteriors" i, en especial, quan eren als camps de concentració, les pallisses van ser la pràctica més estesa. Sobre els "posteriors" la tortura va prendre unes noves dimensions qualitatives associades a l'interrogatori. No n'hi havia prou de colpejar brutalment el detingut, sinó que calia provocar el dolor per tal d'aconseguir la seva autoinculpació i informació sobre les xarxes polítiques clandestines, el maquis o qualsevol brot de dissidència. Per això, els torturadors van recórrer a l'ús d'electricitat, la simulació d'ofegaments, la immersió a l'aigua, les cremades, les més diverses formes de càstig corporal, la pressió psíquica, les amenaces...

SECCIÓ D. L'UNIVERS PENITENCIARI

L'univers carcerari no es limita al que succeeix entre les parets de la presó. Més enllà dels seus murs van existir territoris en constant relació amb l'interior del presidi, que en formaven part inseparable: l'entorn de fràgil solidaritat amb els detinguts; la vida de les seves famílies; les xarxes de comercialització de productes manufacturats per poder subsistir amb la seva venda; les societats catòliques que assetjaven la presó i l'entorn familiar dels presos a través de la beneficència de l'Església i de l'Estat; les investigacions psiquiàtriques amb capturats i capturades ordenades i efectuades per l'Exèrcit; les tortures practicades als interrogatoris i les seves seqüeles; la sòrdida realitat dels hospicis i centres de l'Auxilio Social; les connexions de presos i preses amb les organitzacions polítiques clandestines a les quals pertanyien la majoria d'ells, la pressió dels ordes religiosos amb dedicació a les presons... Tot això, i encara més, constitueix l'univers penitenciari.

Presos del reformatori d'Alcalá de Henares construint creus en una secció del taller de fusteria. 20 setembre del 1939 (Foto Verdugo - Agencia EFE)

La indústria penitenciària

Qui era i com era el dissident? Per què dissentia i feia el que feia? La resposta global de la dictadura a aquestes preguntes va ser l'elaboració d'una idea pura del Mal que definia el dissident com un individu amb una naturalesa mental inferior i perversa: la presó havia de transformar-lo.

Per assolir aquest objectiu, l'univers penitenciari va funcionar com una gran indústria. La seva maquinària executà un conjunt d'operacions socials, polítiques, culturals i econòmiques destinades a obtenir la completa transformació existencial de capturats i capturades. I, per extensió, de les seves famílies. Els habitants d'aquell món -homes, dones, infants- van ser la matèria primera de transformació.

L'estructura de poder

El nucli de l'estructura de poder a la presó el constituïa el mecanisme d'expropiació humana integral, material i moral. És a dir, la desposseïció quotidiana de les defenses físiques i de la voluntat a través de la humiliació que pateix el qui res no té, perquè tot li han pres.

Els dos mecanismes bàsics d'aquesta desposseïció van ser: la gestió calculada de la misèria i la incertesa. La misèria estava destinada a fer competir els empresonats per béns escassos -aliments, higiene, salut- necessaris per sobreviure.

La incertesa estava en el fet de no saber si seria anul·lada una comunicació familiar o entregada una carta, o ordenat un canvi de cel·la. Qualsevol sanció, sense més motiu que la decisió de zeladors o religiosos, comportava una estratègia

de domini basada en l'arbitrarietat i la mortificació, afectava l'estabilitat emocional de presos i preses i buscava el seu enfonsament humà.

La rutina de la presó

Presos i preses van fer front al dia a dia rutinari desplegant una intensa activitat que els mantingués ocupats totes les hores. Amb aquesta finalitat, organitzaven quadres escènics, seminaris clandestins de lectura i discussió, cursos d'alfabetització o de cultura general, treballs manuals, brodats i diverses artesanies. En definitiva, qualsevol activitat, tolerada o no per la direcció de l'establiment penitenciari, que fes passar les hores i no deixés temps buit.

L'actitud dels presos

Presos i preses van considerar que l'acció política bàsica consistia a salvar la vida, però salvar-la col·lectivament per impedir la competència pels béns escassos i necessaris. Amb aquest objectiu van crear institucions pròpies, com les comunes o famílies de presó, petites agrupacions que posaven en comú les subsistències o materials procedents de l'exterior.

No van ser subjectes passius, van reaccionar activament contra l'ocultació del seu empresonament polític i alçaren una ciutat clandestina en la qual prosseguien les activitats polítiques, la formació cultural. A més, van mantenir una actitud de repte constant destinat a defensar la seva identitat i dignitat, procurant constituir-se en autoritat moral dins la presó. A aquest efecte, consideraven important anar ben arreglats, ser pulcres, cuidar el seu aspecte i negar-se a fer feines que consideraven impròpies de la seva condició política, malgrat que la negativa comportés un càstig.

Les presons de dones

Els mecanismes del poder carcerari a les presons de dones, i les estratègies i respostes generades per les preses per vindicar la seva condició de polítiques que la dictadura negava, com la vaga de fam del Penal de Segòvia el 1949, van ser bàsicament les mateixes que en els presidis masculins. Però la seva realitat quotidiana era més complexa.

La menstruació, les alteracions biològiques, la freqüent aparició de menopausa precoç, els embarassos, la convivència amb fills o filles que havien ingressat amb elles a la presó, o que hi naixien, van generar unes possibilitats de control, d'humiliació i sotmetiment més variats i subtils, però poderosos, especialment en els centres penitenciaris gestionats per religioses.

D'altra banda, l'atenció solidària amb les preses polítiques va ser molt menor que amb els presos, i l'oferta de treball penitenciari amb el qual poder subsistir era del tot inferior al que hi havia als presidis masculins, per la qual cosa les seves condicions de vida van ser d'una gran duresa.

La mort

Les execucions impunes i la violència en calent sobre les poblacions ocupades van acompanyar arreu una Victòria que, en arribar, s'instal·là en el menyspreu a la vida i la rutina de la mort, exercida de forma més visible ens els afusellaments de matinada a la vora del mar, a les parets d'un cementiri o a camp obert. Una Victòria que elevà a la categoria de símbols de la *Nueva España* instruments vuitcentistes com el garrot vil i que, en definitiva, feu de la sang aliment de la dictadura fins al setembre de 1975, dos mesos abans de la mort de Franco. Una Victòria que es representà en monuments funeraris com el Valle de los Caídos.

El treball penitenciari

El treball penitenciari va significar la possibilitat d'obtenir uns ingressos amb els quals poder subsistir a l'interior de la presó, ajudar la família o redimir dies de pena per dies treballats, un benefici de redempció del qual van ser exclosos els presos i preses comunistes fins al 1952.

Però el treball penitenciari va significar també una font d'enriquiment extraordinària per a l'Estat, per a grans companyies com ECIA, Babcock & Wilcox, Calçats Sagarra, CIRSA, o SICOT, per a petits empresaris afectes a la dictadura i per als ordes religiosos.

Els presos i preses, a banda del treball legal regulat pel Patronat de la Mercè, en els tallers i granges penitenciàries i en el Servei de Colònies Penitenciàries Militaritzades, van portar a terme sempre treball clandestí. Les preses van ser utilitzades també en la confecció de roba per a la intendència militar, i sovint van practicar el sabotatge a l'Exèrcit desviant roba de campanya, des de les presons, al maquis actius a la muntanya.

SECCIÓ E. EXTRAMURS

Més enllà del cercle estricte format pels murs de la presó, existien realitats que condicionaven la vida dels presos i les seves famílies, com la beneficència de l'Estat i l'Església, el control reglat de la seva llibertat condicional, o l'exercici d'una solidaritat civil cada cop més organitzada i eficaç.

Vigilància i caritat. La xarxa benèfica

L'Estat utilitzà la beneficència destinada als presos per controlar la vida de les seves famílies.

La gestió va anar a càrrec del Patronat de la Mercè i les seves delegacions locals, en connexió orgànica amb el Servei de Llibertat Vigilada i el Patronat de Protecció a la Dona. Però la seva activitat quotidiana només va ser possible gràcies a la implicació de l'associacionisme religiós, especialment de l'organització Acció Catòlica, que exercí funcions d'assistència als presos en representació del Patronat, i s'encarregà de la localització de les seves famílies per entregar-los els diners guanyats pel pres amb el treball penitenciari.

Acció Catòlica utilitzava les visites domiciliàries per fer informes sobre les activitats i moralitat de la dona del pres i els seus fills, i valorava si era procedent separar-los de la família i internar-los. Els fulls d'Instruccions dels visitadors d'Acció Catòlica prevenien expressament els militants que la seva inspecció no havia de semblar una inspecció policial.

Excarceració i llibertat vigilada

Els indults, els beneficis de redempció pel treball i el sistema progressiu de penes van fer que la majoria de presos fossin excarcerats molt abans de complir la totalitat de la seva condemna.

L'excarceració, però, no significava l'acabament de la pena, sinó tan sols la seva suspensió. Quedaven a disposició de la Junta de Llibertat Vigilada, havien de presentar-se setmanalment o mensual davant la Delegació Local de la Junta, havien de sol·licitar permís pels seus desplaçaments o canvis de residència, i quan les autoritats de la dictadura visitaven la localitat on residien, amb freqüència eren retinguts.

Sovint, l'excarceració anava acompanyada d'un ordre de desterrament entre 60 i 250 quilòmetres de la localitat d'origen "para no ofender con su presencia las personas que sufrieron las acciones del dominio rojo". El moviment migratori ocasio-

nat pels desterraments va ser important; només l'any 1943 van arribar a Barcelona 318 persones desterrades procedents de quaranta províncies distintes.

Les Comissions de Solidaritat

A finals dels anys seixanta, familiars dels presos polítics catalans, antics presos, alguns catòlics vinculats al moviment obrer i militants comunistes, van iniciar l'ajut sistemàtic i coordinat als empresonats. Aquesta activitat conduí a la formació, l'any 1968, de les Comissions de Solidaritat.

Es van ocupar de les necessitats més peremptòries dels presos i les seves famílies, per exemple organitzant colònies d'estiu per als seus fills, van actuar de propagandistes de les il·legalitats comeses a les presons, i van ser importants divulgadors socials d'una de les principals exigències de l'oposició: l'amnistia política general.

La seva activitat per recaptar diners va comportar l'organització d'actes públics i massius a França, com *12 heures pour l'Espagne*, i de recitals de poesia, com el del Price, a Barcelona, el 1971. Van contribuir a la mobilització de sectors hostils a la dictadura que, per aquest camí, s'incorporaren al moviment antifranquista.

SECCIÓ F. AMNISTIA, MEMÒRIA, HISTÒRIA

Des de l'interior de la presó, els "posteriors", en connexió amb l'antifranquisme militant, van forjar la reivindicació de l'amnistia. Va prendre cos a la dècada dels 60 com a crit per la llibertat, com a denúncia de la injustícia i com a defensa de la reconciliació. L'amnistia esdevingué element bàsic de mobilització democràtica, que deslegitimà la Victòria i vertebrà les instàncies unitàries de l'oposició, com l'Assemblea de Catalunya. No debades aixoplugà les primeres grans manifestacions, després de la mort de Franco, que posaren en qüestió la continuïtat de la dictadura sota la monarquia. Tanmateix no foren suficients per impedir que la llei d'amnistia de 1977 tingués el caràcter de llei de "punt i final" en beneficiar-se'n també torturadors i altres implicats en el terror consubstancial al franquisme.

És necessari recuperar i reivindicar la memòria dels milers de persones que patiren i moriren a les presons de Franco. Són els protagonistes destacats de la història recent, els agents bàsics de l'erosió del règim legitimat en la Victòria, sense els quals no hauria estat possible la transició a la democràcia amb totes les seves grandeses i misèries. Conèixer la seva història és conèixer un passat molt proper, que ha estat ocultat fins fa poc. El coneixement fa lliures les persones i, en conseqüència, atorga a la història la categoria de dret civil, sense el qual els vencedors perpetuen l'ocultació del caràcter criminal de la dictadura. De totes les dictadures.

(Textes de l'exposició redactats pels comissaris de l'exposició Ricard Vinyes i Manel Risques)

Activitat educativa

DES DE DINS

Per a tots aquells grups del segon cicle d' ESO i batxillerat, el servei educatiu del Museu d'Història de Catalunya, ha organitzat l'activitat **Des de dins**, que consta d'una visita per l'exposició i una sessió d'història viscuda entorn de l'exposició *Les presons de Franco*. Aquestes sessions les duren a terme sis testimonis

Trinitat Gallego. Neix a Madrid el 28 d'octubre de 1913 en una porteria del barri de Salamanca. La seva mare era costurera i el seu pare un guàrdia civil anarquista. Va passar tota la guerra en el Front de Madrid com a infermera militar. El 1935 ingressa en el partit comunista. El 13 d'abril de 1939 la denuncien i entra a la presó de Ventas amb la seva mare i la seva àvia de 87 anys. Són jutjades i condemnades a 30 anys. Les traslladen a la presó de Amorebieta, Biscaia. El 1941 surt indultada i desterrada, però la tornen a detenir a Alacant, mentre treballava en una clínica. Va estar a la presó fins al 1945. La tornen a condemnar el 1947 "por auxilio a bandoleros". En total està 7 anys a la presó treballant sempre d'infermera i llevadora.

Maria Salvo. Neix a Sabadell el 1920. En començar la guerra civil, el 1936, ingressa a la Fusió de les Joventuts Socialistes i Comunistes (JSU). Derrotada la República el 1939 emprèn el camí cap a l'exili, a França, el 7 de febrer del mateix any. En començar la II Guerra Mundial, lliuren tots els refugiats del camp de concentració a la Guardia Civil Espanyola. El 1940 s'incorpora a la lluita antifranquista i un any més tard és detinguda per la Policia Políticocial de Madrid. Passa un mes incomunicada al calabós de la Dirección General de Seguridad de Madrid i pateix interrogatoris i maltractaments. El 1945 és jutjada per la llei de la Seguridad del Estado i el *Tribunal Especial contra la Masonería y el comunismo*. La condemnen a 30 anys de presó, dels quals en compleix 16.

Josefina Piquet. "Nena del 36". Nascuda a Barcelona el 24 de novembre de 1934. Filla única de la Conxa i d'en Josep, militant del Sindicat de la CNT. Passa la guerra a Barcelona i s'exilia amb els seus pares a França el 9 de febrer de 1939. De petita, als 5 anys, queda enterrada sota les runes després d'un dels bombardejos de Figueres. Va veure els primers ferits i morts de la guerra. El xoc emocional va ser tan gran que va quedar traumatitzada i va començar el seu particular vot de silenci en protesta per la guerra que li havia canviat la vida. Torna a Barcelona després d'onze anys d'exili.

Joan Garcia Tristany. Neix a Barcelona el 1927 en una família de tradició republicana. Entra a les JSUC el 1945 i és detingut pel desembre de 1949 en una nombrosa caiguda de membres de l'organització. Traslladat a la Via Laietana, és retingut a Jefatura durant quasi un mes i torturat durant vint dies. Està set anys a la presó Model i a Burgos. Surt en llibertat condicional el 1958 i s'incorpora a l'activitat clandestina del PSUC. És secretari de l'Associació Catalana d'Expresos Polítics.

Enric Pubill. Neix a Barcelona el 1930. El 1947 s'integra en el Moviment Escolta i entra en contacte amb la gent del JSUC, on inicia una militància que després passarà al PSUC. Pel desembre del 1949 la policia el deté i roman trenta-un dies a la Jefatura Superior de la Via Laietana amb continus interrogatoris acompanyats de tortures. Passa 10 anys a la presó Model i en el Penal de Burgos. És president de l'Associació Catalana d'Expresos polítics.

Enric Marco. Neix el 14 d'abril de 1921. No fa el servei militar, raó per la qual s'exilia a França. Allà és capturat pel govern col·laboracionista francès i posteriorment els alemanys l'envien al camp de treball de Bordesholm. El març del 1942 és detingut per la Gestapo en el mateix camp de treball, és interrogat i apallissat durant 10 dies i internat i incomunicat al penal de Kiel durant 9 mesos. Jutjat per un consell de guerra a Hamburg és acusat de sabotatge, conspiració i alta traïció contra el III Reich i és enviat a un camp de concentració fins a la seva alliberació el 1945. Torna a Catalunya i segueix la seva lluita antifranquista. El 1977 és escollit Secretari General de la CNT. Des de fa 20 anys és vice-president de la Federació d'Associacions de pares i alumnes de Catalunya (FAPAC). És membre de l'Amical de Mauthausen. Ha rebut la Creu de Sant Jordi.

Trinitat Gallego, Maria Salvo i Josefina Piquet, com a membres de les "dones del 36" han portat a terme durant sis anys conferències a instituts i diferents entitats de Catalunya per explicar el seu testimoni personal.

Perquè el col·lectiu d'ensenyants pugui tenir un millor coneixement de l'activitat **Des de dins**, hem fet una entrevista als sis testimonis que participaran en les sessions. Tots ells fa molts anys que expliquen la seva experiència vital. Per tant, les seves opinions i vivències parteixen d'un extens currículum.

Museu d'Història de Catalunya: Quan aneu a una escola o institut, a un centre cívic o a una entitat, quina és l'actitud, en general, dels participants?

Enric Marco: En totes les xerrades que he fet, i n'he fet moltes, mai he notat desinterès per part dels alumnes. N'hi ha que poden estar més atents que d'altres, però mai he detectat desinterès. Quan acabes la xerrada encara n'hi ha que volen saber més i vénen a preguntar-te.

Josefina Piquet: El que passa és que els alumnes comencen a fer preguntes quan ja s'ha acabat la xerrada, quan baixes. Potser els fa vergonya fer preguntes davant de més gent i se senten més còmodes en un grup més reduït. El que sí és cert és que, per exemple, dos anys després encara recorden la xerrada que els vas anar a fer.

Maria Salvo: Si, i a més s'ho diuen d'una escola a una altra escola. Jo tinc un nebot que ho va comentar a un cosí seu, que va a una altra escola, i va ser a partir d'això que ens van cridar. A més, jo he notat que als alumnes, poc o molt, sempre els queda com un pòsit.

Trinidad Gallego: Moltes vegades, quan anem a una escola, abans de començar, els professors diuen als alumnes que es

portin bé i que estiguin atents. Però jo penso que no cal. Perquè quan comencem a explicar-los el que va passar es van quedant callats i amb la boca oberta.

Joan Garcia Tristany: És que nosaltres procurem no fer mitings, perquè potser tenim tendència a fer mitings, i no es tracta d'això. Cuidem molt el llenguatge. De fet, només volem explicar una història que no s'ha explicat i que s'ha d'explicar.

MHC: Per què creuen que no s'ha explicat aquesta història ?

E.P: No hi ha informació de la guerra civil. El paper que fem nosaltres és de recuperació d'una memòria històrica. Durant el franquisme, aquesta història no es va poder explicar per motius evidents. Però el més curiós és que en 25 anys de transició tampoc s'ha explicat.

M.S: S'ha de dir, però, que hi ha unes generacions d'historiadors que ens han ajudat molt en la recuperació d'aquesta memòria històrica. Alguns intel·lectuals han fet llibres molt bons i que els deu haver costa molt de fer perquè han estudiat amb el franquisme.

E.M: De tota manera, crec hi ha dos tipus de treballs. El dels historiadors i el del dia a dia, que és el que fem nosaltres amb els nostres testimonis. Hi ha molts professors que, després de les nostres xerrades, vénen i ens diuen que ells aquestes coses no les poden explicar perquè, és clar, no les han viscut.

J.G.T: Si, és una lluita per la recuperació de la memòria històrica. Perquè el nostre poble hi va perdre molt amb la guerra civil. I avui, els estudiosos universitaris han estat lluitant per obrir els arxius. Però no només els universitaris. Gent que no té una formació acadèmica també està fent molt bona feina.

MHC: I quines són les preguntes que us solen fer més?

J.P: Pregunten moltes coses, pràcticament sobre tot: la fam, la por... A mi solen preguntar-me per què tenia sentiment de culpa. Perquè quan el meu pare se'n va anar al front jo vaig pensar que ens havia abandonat a la meua mare i a mi. Bé, és que jo era molt petita i no entenia què passava.

M.S: Pregunten molt, com és que ens vam incorporar tan joves en la lluita. O els sorprèn que l'ensenyament durant el franquisme no fos mixt. També he notat que els causen molt d'impacte els temes relacionats amb la higiene. Quan per exemple els dic que vaig estar nou mesos a la presó, sense poder dutxar-me. Alguns no saben el que són els polls o la sarna. Bé, els polls sí que saben el que és.

T.G: També es queden molt sorpresos quan els dius que les que ens vigilaven a les presons de dones eren monges.

MHC: De què pot servir recordar tots aquests fets, després de tants anys?

E.M: Responent a la pregunta anterior, he de dir que també pregunten com ens ho fèiem per poder resistir totes aquelles penitències i què es pot fer en les circumstàncies actuals. I en relació amb aquesta pregunta jo penso que pot servir pel desig d'un món més just i més igualitari, que, avui, potser passa pels moviments antisistema o contra la globalització.

J.P: En l'exili a França, jo ho vaig passar molt malament. Poca gent ens va ajudar. Era una nena petita i és clar no entenia res del que estava passant. Perquè quan es va acabar la guerra d'aquí va començar la guerra mundial. Pot servir perquè quan tinguin assegut al costat del pupitre un nen o una nena que ve d'un altre país, pensin que ho deu estar passant malament, i que l'ajudin.

Per saber-ne més:

- *Les dones del 36*. Fundació Tam-Tam, 2002
- *Notícia de la negra nit*. Associació Catalana d' Expresos polítics. Diputació de Barcelona, 2001
- MARQUÉS, S: *L'exili dels mestres*. Universitat de Girona, 1995
- MARTÍN RAMOS, JL; PERNAU, G: *Les veus de la presó*. Edhasa, 2003
- MOLINERO, C; SALA, M; SOBREQUÉS, J. eds.: *Una immensa prisió*. Crítica contrastes, 2003
- NASH, M: *Rojas*. Taurus, 1999
- PAGÈS, P; PÉREZ, A: *Aquella guerra tan llunyana i tan propera (1936-39). Testimonis i records de la Guerra Civil a Catalunya*. Pagès Editors i Diputació de Barcelona, 2003
- SERRA, D i J: *La guerra quotidiana*. Columna, 2003
- VINYES, R; BELIS, R; ARMENGOU, M: *Els nens perduts del franquisme*. Proa, 2002
- VINYES, R: *Irredentes*. Temas de hoy, 2002

Des de dins.

Adreçat al segon cicle d'ESO i Batxillerat.

Horari

Visita lliure gratuïta o guiada (49,91 euros per grup) d'11h a 12h. A continuació, sessió d'història viscuda a l'auditori del Museu de 12 a 13 h.

Dies

9, 11, 16 i 18 de desembre;
13, 15, 20, 22, 27 i 29 de gener;
3, 5, 10, 12, 17, 19, 24 i 26 de febrer;
2, 4, 9, 11, 16, 18, 23, 25 i 30 de març i 1 d'abril.

Concertació de l'activitat al telèfon 93 225 42 44

Visites per a grups

Visites comentades per a grups a càrrec de guies especialitzats. Preu: 49,91€. Cal fer reserva prèvia al tel. 93 225 42 44 i a mhcvistes.cultura@gencat.net.

Visites comentades

Visita comentada i gratuïta cada dimecres a les 6 de la tarda i cada diumenge i els festius a les 12 i a la 1 del migdia.

Museu d'Història de Catalunya

Palau de Mar
Pl. Pau Vila, 3
08003-Barcelona
Tel.: 932254700
Fax: 932254758
<http://cultura.gencat.es/museus/mhc>
kmhc@gencat.net

Coordinació: Margarida Llevadot

mllevado@gencat.net